

Parental Alienation Syndrome: How to Detect It and What to Do About It

by J. Michael Bone and Michael R. Walsh

Norsk oversettelse

Selv om **Foreldre Fiendtlighet syndromet** (Parental Alienation Syndrome, PAS, er en kjent terminologi, er det fortsatt en del forvirring og uklarhet omkring form og omfatning og derfor om hvordan PAS oppdages og dets utbredelse.(1) At det finnes kan en ikke unngå å oppdage. I en langvarig studie av **700 "høy konflikt"** skilsmisssaker fulgt over 12 år, ble det konkludert at elementer av **PAS er tilstedet i flertallet av de undersøkte sakene.** (2) Diagnostiseringen av PAS er forbeholdt psykiatrisk utdannet personale som bistår retten som ekspertvitner. De diagnostiske kjennetegnene er vanligvis inntullet i kliniske uttrykk som kan virke vage og dermed åpne for tolkning av de respektive parters eksperter. **Fenomenet at en av foreldrene snur barnet imot den andre forelder er ikke et komplisert konsept,** men historisk sett har dette vært vanskelig å identifisere klart. Et resultat av dette er at saker som inneholder PAS ofte blir fremførte i rettslige innstanser fylt med anklager og motanklager som overlater til retten en ørkesløs leting etter detaljer som til slutt reduseres til simpelt sladder. Det er vår erfaring at **PAS fenomenet etterlater et spor som man effektivt kan identifiseres ved å fjerne anklagehysteriet og se videre i en annen positiv retning.**

I denne artikkelen går forfatterne ut i fra at leseren har kjennskap til foreldre fiendtlighet syndromet.(3) Det finnes mange bra artikler om PAS som leseren kanskje vil lese allerede nå eller senere for å få generell informasjon. Vårt fokus her er mye mer snevert. Det uttrykkelige målet med teksten er tidsdig. Først vil vi beskrive **fire meget spesifikke kriterier som kan benyttes for å identifisere potensiell PAS.** I flesteparten av tilfellene kan disse kriterier bli identifisert gjennom fakta i saken, men de kan også identifiseres gjennom uttalelser og vitnemål i retten. Videre er det vår hensikt å introdusere konseptet "forsøk" på PAS; Som er kriteriet når PAS pågår, men det har ennå ikke lyktes å fiendtliggjøre barnet ovenfor den fraværende forelder. Selv dette fenomen er ganske skadelig og det faktum at barnet ikke er fiendtliggjort, skal retten betrakte som vesentlig.

Ethvert forsøk på å fremmedgjøre barnet fra den andre forelder, skal bli sett på som et tydelig og bevisst brudd mot forelderskapets primære plikter.

De kriteriene som er beskrevet nedenfor er relativt lette å identifisere fra fakta i uavhengig av rettens dokumenter. Hvis det finnes usikkerhet omkring noen av dem, kan disse kriterier benyttes for å lede advokaten i arbeidet med innlegg til retten og ved forhør av vitner i retten.

KRITERIUM I. TILGANG OG SAMVÆRSNEKT.

Kriterium I omfatter både samværs sabotasje og hindring av kontakt mellom barnet og den fraværende forelderen. Argumentasjonen for å rettferdiggjøre dette kan godt anta ulike former. En av de vanligste formene er den beskyttende formen. Det kan påstås at samværsforelderen har dårlig dømmekraft og derfor er barnet veldig utsatt ved samvær. I ekstreme tilfelle kan det forekomme anklage om vanskjøtsel og ganske ofte seksuell utnyttelse. Dette vil vises mer detaljert under kriterium 2. Det kan være nok å si at det ofte framlegges som en grunn til å utsette et samvær eller for å avslutte samværsordningen helt. Et mer subtilt og vanlig brukt påstand for å forhindre et barn å treffe den andre forelderen er at samværet gjør barnet forvirret samt at barnet behøver tid for å "tilpasse" seg. Budskapet her er at den fraværende forelderen behandles mindre som et viktig familiemedlem, men mer som en uønsket bekjent som barnet tvinges å omgås med periodevis. Over tid, kan dette mønster gi en meget skadelig effekt på barnets relasjon til sin fraværende forelder. Et enda mer subtilt uttrykk er at besøket er "ubeleilig" noe som nedvurderer samværet til noe som er unødvendig eller kjedelig. Nok en gang er resultatet at det tærer på relasjonen mellom barnet og dets fraværende forelder eller "mål" forelder. Ofte ser en i denne sammenhengen fenomenet at ethvert avvik fra det oppsatte skjemaet benyttes som en til grunn til å avbryte alt samvær.

Den røde tråden for alle disse taktikkene er at den ene forelderen er overlegen den fraværende forelderen, som derav kommer i periferien av barnets liv. Den fiendtlig innstilte forelderen opptrer urettmessig ved å fungere som en portvakt når barnet skal treffe den fraværende forelderen. Når dette har pågått i lengre tid, gir det barnet et uuttalt men likevel utvetydig budskap om at den ene forelderen er overordnet den andre forelderen. Yngre barn er mer sårbare for dette budskapet og tenderer til å godta det ukritisk. Imidlertid kan man alltid oppdage dets element som et ekko selv i tenårene. Det viktige konseptet her er at hver av foreldrene har som ansvar å fremme en positiv relasjon til den andre forelderen. I de tilfeller at noen bryter dette prinsipp ved gjentatt ganger å forhindre kontakt, kan man gå ut fra at kriterium I uten tvil er identifisert..

KRITERIUM II: Ubegrunnede anklager om overgrep.

Det andre kriteriet er relatert til falske eller ubegrunnede anklager om overgrep rettet mot samværsforelderen. Den mest tydelige formen er falske anklager om seksuelle overgrep.(4) Det har blitt grundig undersøkt at falske anklager om seksuelle overgrep forekommer i mer enn halvparten av de anmeldte tilfellene, når foreldrene befinner seg i en separasjonsprosess eller er i en postseparasjonskonflikt. (5) Slik er det spesielt i situasjoner med små barn som er mer sårbare for manipulasjoner med antydende falske anklager. Selv om dokumentene viser bare en eneste slik anmeldelse og denne har blitt bedømt til å være ubegrunnet, rådes det bestemt til at forhøreren er oppmerksom på andre tegn til falske anklager.

Andre eksempler kan finnes i anklager om fysisk misshandling som utrederne senere finner å være ubegrunnede. Interessant nok har vår erfaring vist at det finnes færre falske anklager om fysiske overgrep enn andre former for overgrep, antagelig fordi fysisk misshandling etterlater synlige bevis. Det er naturligvis mye lettere å anklage på falsk grunnlag noen for noe som verken etterlater synlige tegn eller kan bevitnes av en tredje part.

Et mye vanligere uttrykk for dette mønster vil være det som kalles psykisk misshandling. Når falske anklager om psykisk misshandling kommer til overflaten, finner man ofte at det som foreligger egentlig er ulikheter i foreldrenes vurderinger, noe som den andre forelderen fremlegger som "misshandel". For eksempel kan en forelder tillate barnet å være oppe lengre

om kvelden enn den andre forelderen ville ha tillatt. Et slik opplegg kan gis betegnelsen "uheldig" eller "skadelig" for barnet. Eller den ene forelderen kan presentere en ny partner for barnet innen den andre forelderen anser at det bør skje og dette kan da bli kalt et "overgrep" mot barnet. Alternativt kan en forelder melde på barnet til en aktivitet som den andre forelderen ikke liker og denne aktivitet er da faktisk uttrykk for et annet forelder mening som nå beskrives å være en form for overgrep.

Disse eksemplene, hvor trivielle de enn kan synes individuelt, kan vurderes som tema der tar for seg av foreldrenes ulike syn, hvor de blir fremført i en upassende subjektivt fordømmende form. Om dette tema er tilstedet vil mye bli beskrevet i former som frembringer et budskap om overgrep enten direkte eller indirekte. Om dette fenomenet inntreffer på bokstavelig talt tusentalls ulike måter og tidspunkter, hver for seg er de ubetydelige, men den følelsesmessige atmosfæren som skapes, har en klar fiendtliggjørende effekt på barnet.

Det er åpenbart at denne typen hets er veldig vanlig ved separasjoner, men en slik konflikt bør ikke nødvendigvis bli forvekslet med eller tas som bevis på PAS syndromet; kriteriet er imidlertid tydelig tilstede og kan identifiseres når en av foreldrene er ivrig etter å anklage om uvesentligheter i stedet for å være varsom, forsiktig og til og med unngå å reagere slik. Den sistnevnte innstillingen er i overensstemmelse med en foreldres ansvar til å oppmuntre, bekrefte og støtte relasjonen til den andre forelderen. Den ansvarlige forelderen kommer bare til å påberope seg misforhold etter at han eller hun har forsøkt, men har mislykkes i å rasjonalisere hvorfor det ikke er skadelig. Kort og godt, en ansvarsfull forelder stoler tilstrekkelig mye på den andre forelderen til å la "tviolen komme tiltalte til gode" når slike anklager oppstår. Han eller hun om noen kommer til å tvile på dette mens den fiendtliggjørende forelderen kommer til å passe på hver mulighet til å anklage den andre forelderen. Når dette temaet er tilstedet i en tydelig og fast form, har dette kriteriet for PAS blitt oppnådd.

KRITERIUM III: Forringelse av relasjonen etter separasjonen

Det tredje kriteriet som er nødvendig for å oppdage PAS er formodentlig det som er minst beskrevet og identifisert, men kritisk sett er dette et av de viktigste. Det handler om forekomsten av en positiv relasjon mellom barnet og den nå fraværende eller borte boende forelderen, og en betydelig forverring etter bruddet. En slik identifiserbar forverring oppstår ikke av seg selv. Dette er derfor en av de mest betydningsfulle indikatorene på at fiendtliggjøring er til stede samt også et fullgodt mål på dennes relative "fremgang." For eksempel en far har en bra og nær relasjon med barna før separasjonen, og en svært distansert etter separasjonen, da kan man uten vanntett bevisførsel gå ut fra at et eller annet har forårsaket forandringen. Om faren åpenbart forsøker å opprettholde en positiv relasjon med barna ved å underkaste seg samværsreglene og barna likevel ikke ønsker at han deltar i deres liv, da kan man bare anta at en fiendtliggjøringsprosess har pågått. Det er unaturlig at barna mister sin interesse for samværsforelderen eller tar avstand fra samværsforelderen bare på grunn av dennes fravær. Dessuten forvitrer ikke sunde og etablerte barn - forelder relasjoner naturlig av seg selv. Relasjonen må ha blitt angrepet. Herav kommer det fram at enhver dramatisk forandring innenfor dette området i virkeligheten alltid er en indikator på at fiendtliggjøringsprosessen har hatt framgang over tid.

Legg merke til, dersom det ikke er gjort en nøyaktig vurdering av foreldrerelasjonen for tiden før separasjonen, så kan uteblivelsen skape det inntrykk at det vanskelige forholdet eller til og med den fiendtlige status mer eller mindre er en nøyaktig oppsummering av det som eksisterte tidligere. Merk at ingenting kan være lengre borte fra sannheten! En relasjon mellom

samværsforelderen og barna som etter separasjonen er fiendtliggjort eller periodevis fiendtliggjort, er nærmere bestemt et vrangbilde av den virkelige forelder relasjonen som vurderes. Følgene av dette overses ofte i den hysteriske atmosfæren som vanligvis er tilstedet i disse sakene. En omhyggelig ekspert vet veldig godt at en nøyaktig undersøkelse er nødvendig, samt at den må bli gjennomført ved at det tas hensyn til den minste detalj blir gransket.

Dersom denne delen av puslespillet faller bort, kan konsekvensene bli skjebnesvangre for at relasjonen skal kunne overleve. Uten denne biten kan retten lett bli styrt mot en forhastet konklusjon eller bli lurt til å tenke at den tumultlignende stemningen ved separasjonen, representerer det sanne bildet av barn - forelder relasjonen. Når retten har fattet sin endelige dom, er det en veldig krevende oppgave å korrigere dens syn.

Det bør sies et par ord om et separat men beslektet forhold, nemlig om å benytte eksperter. Først og fremst må det klarlegges at alt psykiatrisk utdannet personale verken er klar over eller har kunnskap om hvordan man behandler PAS fenomen. Dersom en psykiatrisk utdannet person som ikke har kunnskap om PAS, tilkalles for å foreslå hvordan spørsmål som gjelder omsorg, samværsrett eller relaterte spørsmål skal løses, kan en slik person gjøre mer skade enn nytte. For eksempel om en psykolog lar være å undersøke relasjonen mellom barn og samværsforelder før separasjonen, kan han eller hun veldig lett gjøre den feilen å tro at det hatet som er tilstede i relasjonen, er representativ og rekommandere at barna bør ha mindre samvær med samværsforelderen og dermed åpenbart støtte det PAS som ikke er diagnostisert, men som fremdeles er i utvikling. Dersom eksperten til og med lar være å kritisk utrede anklagene om overgrep og anklagerens argument, kan de tas for hva de ser ut som på overflaten og dermed støtte udiagnostisert PAS. Om eksperten heller ikke merker at motivet er samværsnekt og kontaktblokkering, kan han eller hun komme til å støtte dette og derigjennom bidra til PAS prosessen. Når disse ting hender, har den psykiatrisk utdannede personen faktisk blitt medvirkende til PAS, uten å vite om det selv. Det er alarmerende at dette hender ofte. Det rekkes å si at om det er mistanke om PAS, skal juristene nøye og kritisk vurdere psykiaterens eller sakkyndig undersøkelser og konklusjoner. Dersom dette ikke blir gjort, kan det forårsake uopprettelig skade i saken og tilslutt også for barna.

KRITERIUM IV: Intens redselsreaksjon fra barnet

Det fjerde kriteriet som er nødvendig for å spore PAS er av mer psykologisk natur enn de første tre. Det refereres til at barn viser tydelige tegn på redsel, misnøye eller uvilje i samklang med en potensiell fiendtlig innstilt forelder og rettet mot samværsforelderen eller den potensielt utsatte forelderen. Kort sagt, en fiendtlig forelder som handler ut i fra mottoet "bære eller briste" Dersom barna bryter mot den fiendtlige innstilte forelderens direktiv, spesielt om de viser at de liker den fraværende forelderen kan konsekvensene bli meget alvorlige. Det er ikke uvanlig at en fiendtlig innstilt forelder tar avstand fra barna, ofte ved å si til barna at de skal bo hos den utsatte forelderen. Når slikt inntreffer, ser man ofte at trusselen ikke gjennomføres, til tross for dette fungerer det som et stadig og konstant advarsel. Som en følge av dette settes barnet i en posisjon som den fiendtlige innstilte forelderens "agent" og må stadig å gjennomgå varierende lojalitets prøver. Det viktige her er at den fiendtlige forelderen tvinger barnet til å velge forelder. Dette er selvfølgelig i direkte konflikt med barnets emosjonelle helse.

For å få full forståelse for et slikt scenario må man forstå at det trengs et redselspreget miljø for PAS prosessens funksjon. Den fiendtlige innstilte forelderen driver PAS prosessen fremover gjennom tilførsel av redsel til barna. Redselen er brenselet i prosessen og denne

redsel angriper hva psykoanalysen kaller det følelsemessig mest grunnleggende iboende egenskap i den menneskelige natur - redselen for utstøtelse. Barn som lever under disse forholdene er i en situasjon der kronisk usikkerhet og trussel om reprimander eksisterer. Dersom barna tør å trosse den fiendtlige innstilte forelderens, lærer de seg fort at de får betale dyrt. Konsekvensene av dette er at barn som lever et slikt liv utvikler en stor vaksomhet mot å gjøre den fiendtlige innstilte forelderens misfornøyd. En sensitive observatør kan se dette i at planlagt samvær forandres plutselig uten at det finnes en tydelig grunn. For eksempel når tidspunktet for samvær nærmer seg, ombestemmer barnet seg ved å høylytt protestere imot et samvær det tidligere ikke har protestert imot. Når noe slikt skjer, må retten som mistenker PAS kreve at samværskjemaet følges stramt, hvis ikke så vil ikke samvær skje eller det vil bli ignorert.

Ofte kan man se at den fiendtlige innstilte forelderens inntar en uforstående holdning når barnet plutselig forandrer sin innstilling til samvær. Faktisk er slik at den fiendtlige innstilte forelderens ofte vil fremstå som den som støtter samværet. Dette scenario er veldig vanlig i PAS familier. Det er en standard fordi den inneholder og viser, selv om bare for en kort øyeblikk, den kjernen av fiendtlighetsprosessen som er redselsbasert. En annen måte å beskrive konseptet på er hvis barnet settes i et aktivt valg om samvær, så vil han eller hun bli satt i en posisjon der det forholder seg ut i fra lojalitet til den fiendtlige innstilte forelderens ønske om at samværet ikke skal skje i det hele tatt. Dersom barnet ikke gjør slik, åpnes muligheten for barnet at det blir overgitt av den forelderens med mest samvær. Barn som lever under slike forhold, velger helt enkelt langt i fra sin frie vilje. Retten må derfor handle hurtig for å beskytte dem og stå for spesifikke og tilgjengelige hjelpemidler.

Som en følge av det foregående, lærer disse barna seg å manipulere. Barna spiller ofte ut den ene forelderens mot den andre for å oppnå en fordel. I de tilfelle der det er PAS fungerer samme prosedyre på et mer drastisk nivå. Barn manipulerer ikke lengre for å vinne fordeler uten for å overleve. De blir eksperter langt ut over egen alder til å avlese den emosjonelle atmosfæren, forteller halvsannheter og durkdrevne løgner. Man må huske at det er et spørsmål om strategier for å overleve som de har blitt tvunget til å lære seg for å beholde husfreden og unngå følelsemessige angrep fra boforelderens. Med denne forståelsen er det kanskje lettere å forstå hvorfor barna i et forsøk på å håndtere sin situasjon ofte finner at det er bedre å ta den fiendtlige innstilte forelderens syn på samværsforelderens og som et ekko viser disse følelsene. En av de mest opprørende og dramatiske effektene av PAS er å høre et barn snakke stygt om samværsforelderens og forene seg med den fiendtlige innstilte forelderens ved slike angrep. Om man ikke er observant på kjernen av redsel som ligger i hjerte av dette, er det vanskelig å la være å ta barnets protester for hva de ytre sett ser ut til å være. Det er helt klart komplisert når en ekspert som er uoppmerksom på denne komponenten i PAS som styres av sterk redsel, tror at barnet uttrykker sine egne indre følelser og dermed underskriver et samværsforbud.

KONKLUSJON

Man kan finne alle de ovennevnte kriteriene uavhengig av hverandre i separasjoner med høy konflikt, men tenk på at om bare noen av kriteriene er tilstedet, så betyr det ikke alltid at det foreligger PAS. Imidlertid om man kan ta fram alle fire kriteriene og risikoen for at det virkelig foreligger overgrep har blitt utredet, så vet man at det pågår en fiendtlighetsprosess. Dette betyr ikke nødvendigvis at barna positivt har blitt fiendtlige innstilt mot den utsatte forelderens. En vellykket fiendtlige gjøring er direkte avhengig av at den fiendtlige innstilte

forelderens evne til å holde barna isolerte fra den forelder som er skyteskive. Når barna i lengre perioder ikke treffer den andre forelder, risikerer de å bli forgiftet av prosessen. En annen variabel for at PAS skal ha framgang er barnets alder. Yngre barn er generelt mer mottagelige enn eldre. Nok en variabel er nærheten og dybden i relasjonen mellom barn og forelder før separasjonen. Jo lengre en nær relasjon har vart desto mindre sårbare kommer barna til å være for en fiendtlig gjøring. Den siste variabelen er utholdenheten hos den utsatt forelder. En utsatt forelder gir ofte opp og forlater banen noe som markant øker mulighetene for en framgangsrik fiendtliggjøring.

Spørsmålet gjenstår: Hva om alle fire kriteriene er tilstedet, men barna ikke er framgangsrikt fiendtliggjort? Skal da det faktum at fiendtliggjøringen har misslykkes føre til at det skal betraktes som om det aldri har skjedd? Svaret skal være et rungende "Nei!" Det burde det være, men det er det som oftest ikke. Det er veldig vanlig at man leser i psykologiske utredninger eller i sakkyndiges rapporter at man har identifisert PAS, men ettersom den ikke har vært framgangsrik, skal man ikke ta det alvorlig. Ingen ting kunne være lengre borte fra sannheten. Hvert forsøk på å fiendtliggjøre barn fra den andre forelder skal betraktes som en bevisst brudd mot en av forelderskapets primære plikter, nemlig å skape og oppmuntre til en positiv og kjærlighetsfull relasjon til den andre forelder samt konseptet om felles foreldreansvar.

Det er vår mening at om "forsøkt" PAS er blitt identifisert, suksessfull eller ikke, så må det raskt bli behandlet av retten. Dersom dette ikke skjer, kommer det til å kulminere og i stillhet kontrollere alle øvrige foreldrespørsmål og bare lede til ulykke, frustrasjon og til slutt bortskyving av en av foreldrene.

Referanser:

1 PAS syndrome applies and relates equally to the nonresidential, as well as the residential parent. D.C. Rand, [The Spectrum of Parental Alienation Syndrome](#). 15 *Am. J. Forensic Psychol.* No. 3 (1997).

2 S.S. Clawar and B.V. Rivlin, *Children Held Hostage: Dealing with Programmed and Brainwashed Children*, A.B.A. (1991).

3 M. Walsh and J.M. Bone. [Parental Alienation Syndrome: An Age-Old Custody Problem](#), 71 *Fla. B.J.* 93 (June 1997).

4 N. Theonnee and P.G. Tjaden, The Extent, Nature and Validity of Sexual Abuse Allegations in Custody Visitation Disputes, 12 *Child Abuse and Neglect* 151-63 (1990).

5 National Center on Child Abuse and Neglect, Washington, D.C.: Department of Health and Human Services, 2998, Contract 105-85-1702.

6 The appointment of a guardian ad litem, the appointment of an expert to conduct a psychological evaluation of the child and the parents, the employment of make-up or substitute access and contact, or an enlargement of same to the nonresidential parent, and as previously suggested by the authors in their last article, a consideration for entry of a multidirectional order. Walsh and Bone, *supra* note .3

***J. Michael Bone, Ph.D.**, is a sole practice psychotherapist and certified family law mediator in Maitland. He concentrates in divorce and post-divorce issues involving minor children, and has a special interest in PAS. He has served as an expert witness on these and related topics and has been appointed by the court to make recommendations involving PAS and families.*

***Michael R. Walsh** is a sole practitioner in Orlando. He is a board certified marital and family law lawyer, certified mediator and arbitrator, and a fellow of the American Academy of Matrimonial Lawyers. For more than 20 years, he has been a frequent lecturer and author for The Florida Bar.*

This column is submitted on behalf of the Family Law Section, Jane L. Estreicher, chair, and Sharon O. Taylor, editor.

THE FLORIDA BAR JOURNAL, VOL. 73, No. 3, MARCH 1999, p 44-48

Parental Alienation Syndrome: How to Detect It and What to Do About It

by **J. Michael Bone and Michael R. Walsh**

Although parental alienation syndrome (PAS) is a familiar term, there is still a great deal of confusion and unclarity about its nature, dimensions, and, therefore, its detection.⁽¹⁾ Its presence, however, is unmistakable. In a longitudinal study of 700 "high conflict" divorce cases followed over 12 years, it was concluded that elements of PAS are present in the vast majority of the samples.⁽²⁾ Diagnosis of PAS is reserved for mental health professionals who come to the court in the form of expert witnesses. Diagnostic hallmarks usually are couched in clinical terms that remain vague and open to interpretation and, therefore, susceptible to argument pro and con by opposing experts. The phenomenon of one parent turning the child against the other parent is not a complicated concept, but historically it has been difficult to identify clearly. Consequently, cases involving PAS are heavily litigated, filled with accusations and counter accusations, and thus leave the court with an endless search for details that eventually evaporate into nothing other than rank hearsay. It is our experience that the PAS phenomenon leaves a trail that can be identified more effectively by removing the accusation hysteria, and looking ahead in another positive direction.

For the purpose of this article the authors are assuming a fair degree of familiarity with parental alienation syndrome on the part of the reader.⁽³⁾ There are many good writings on PAS which the reader may wish to consult now or in the future for general information. Our focus here is much more narrow. Specifically, the goal is twofold. First we will describe four very specific criteria that can be used to identify potential PAS. In most instances, these criteria can be identified through the facts of the case, but also can be revealed by deposition or court testimony. Secondly, we wish to introduce the concept of "attempted" PAS; that is when the criteria of PAS are present, but the child is not successfully alienated from the absent parent. This phenomenon is still quite harmful and the fact of children not being alienated should not be viewed as neutral by the court.

*Any attempt at alienating the children from
the other parent should be seen as a direct
and willful violation of one of the prime
duties of parenthood.*

The criteria described below are fairly easy to identify separate and apart from the court file. When there is uncertainty about any of them, these criteria can be used to guide the attorney in the deposing of witnesses as well as in their examination in court.

Criteria I: Access and Contact Blocking

Criteria I involves the active blocking of access or contact between the child and the absent

parent. The rationale used to justify it may well take many different forms. One of the most common is that of protection. It may be argued that the absent parent's parental judgment is inferior and, therefore, the child is much worse off from the visit. In extreme cases, this will take the form of allegations of child abuse, quite often sexual abuse. This will be addressed in more detail in Criteria II, but suffice it to say that often this is heard as a reason for visitation to be suspended or even terminated. On a more subtle and common level, an argument heard for the blocking of visitation is that seeing the absent parent is "unsettling" to the child, and that they need time "to adjust." The message here is that the absent parent is treated less like a key family member and more like an annoying acquaintance that the child must see at times. Over time, this pattern can have a seriously erosive effect on the child's relationship with the absent parent. An even more subtle expression of this is that the visitation is "inconvenient," thereby relegating it to the status of an errand or chore. Again the result is the erosion of the relationship between the child and the absent or "target" parent. One phenomenon often seen in this context is that any deviation from the schedule is used as a reason to cancel visitation entirely.

The common thread to all of these tactics is that one parent is superior and the other is not and, therefore, should be peripheral to the child's life. The alienating parent in these circumstances is acting inappropriately as a gatekeeper for the child to see the absent parent. When this occurs for periods of substantial time, the child is given the unspoken but clear message that one parent is senior to the other. Younger children are more vulnerable to this message and tend to take it uncritically; however, one can always detect elements of it echoed even into the teenage years. The important concept here is that each parent is given the responsibility to promote a positive relationship with the other parent. When this principle is violated in the context of blocking access on a consistent basis, one can assume that Criteria I has been, unmistakably identified.

Criteria II: Unfounded Abuse Allegations

The second criteria is related to false or unfounded accusations of abuse against the absent parent. The most strident expression of this is the false accusation of sexual abuse.⁽⁴⁾ It has been well studied that the incident of false allegations of sexual abuse account for over half of those reported, when the parents are divorcing or are in conflict over some post dissolution issue.⁽⁵⁾ This is especially the situation with small children who are more vulnerable to the manipulations implied by such false allegations. When the record shows that even one report of such abuse is ruled as unfounded, the interviewer is well advised to look for other expressions of false accusations.

Other examples of this might be found in allegations of physical abuse that investigators later rule as being unfounded. Interestingly our experience has been that there are fewer false allegations of physical abuse than of other forms of abuse, presumably because physical abuse leaves visible evidence. It is, of course, much easier to falsely accuse someone of something that leaves no physical sign and has no third party witnesses.

A much more common expression of this pattern would be that of what would be termed emotional abuse. When false allegations of emotional abuse are leveled, one often finds that what is present is actually differing parental judgment that is being framed as "abusive" by the absent parent. For example, one parent may let a child stay up later at night than the other parent would, and this scheduling might be termed as being "abusive" or "detrimental" to the child. Or one parent might introduce a new "significant other" to the child before the other parent believes that they should and this might also be called "abusive" to the child.

Alternatively one parent might enroll a child in an activity with which the other parent disagrees and this activity is, in actuality, a difference of parental opinion that is now described as being abusive in nature. These examples, as trivial as they seem individually, may be suggestive of a theme of treating parental difference in inappropriately subjective judgmental terms. If this theme is present, all manner of things can be described in ways that convey the message of abuse, either directly or indirectly. When this phenomenon occurs in literally thousands of different ways and times, each of which seems insignificant on its own, the emotional atmosphere that it creates carries a clearly alienating effect on the child.

Obviously, this type of acrimony is very common in dissolution actions but such conflict should not necessarily be mistaken or be taken as illustrative of the PAS syndrome; however, the criteria is clearly present and identifiable when the parent is eager to hurl abuse allegations, rather than being cautious, careful, and even reluctant to do so. This latter stance is more in keeping with the parent's responsibility to encourage and affirmatively support a relationship with the other parent. The responsible parent will only allege abuse after he or she has tried and failed to rationalize why the issue at hand is not abusive. Simply put, the responsible parent will give the other parent the benefit of the doubt when such allegations arise. He or she will, if anything, err on the side of denial, whereas the alienating parent will not miss an opportunity to accuse the other parent. When this theme is present in a clear and consistent way, this criteria for PAS is met.

Criteria III: Deterioration in Relationship Since Separation

The third of the criteria necessary for the detection of PAS is probably the least described or identified, but critically is one of the most important. It has to do with the existence of a positive relationship between the minor children and the now absent or nonresidential parent, prior to the marital separation; and a substantial deterioration, of it since then. Such a recognized decline does not occur on its own. It is, therefore, one of the most important indicators of the presence of alienation as well. as a full measure of its relative "success." By way of example, if a father had a good and involved relationship with the children prior to the separation, and a very distant one since, then one can only assume without explicit proof to the contrary that something caused it to change. If this father is clearly trying to maintain a positive relationship with the children through observance of visitation and other activities and the children do not want to see him or have him involved in their lives, then one can only speculate that an alienation process may have been in operation. Children do not naturally lose interest in and become distant from their nonresidential parent simply by virtue of the absence of that parent. Also, healthy and established parental relationships do not erode naturally of their own accord. They must be attacked. Therefore, any dramatic change in this area is virtually always an indicator of an alienation process that has had some success in the past.

Most notably, if a careful evaluation of the pre-separation parental relationship is not made, its omission creates an impression that the troubled or even alienated status that exists since is more or less an accurate summary of what existed previously. Note that nothing could be further from the truth! An alienated or even partially or intermittently alienated relationship with the nonresidential parent and the children after the separation is more accurately a distortion of the real parental relationship in question. Its follow-through is often overlooked in the hysterical atmosphere that is often present in these cases. A careful practitioner well knows that a close examination is warranted and that it must be conducted with the utmost detail and scrutiny.

If this piece of the puzzle is left out, the consequences can be quite devastating for the survival of this relationship. Also, without this component, the court can be easily swayed into premature closure or fooled into thinking that the turmoil of the separation environment is representative of the true parent-child relationship. Once this ruling is made by the court, it is an exacting challenge to correct its perception.

In a separate but related issue, a word should be said about the use of experts. First, it must be understood that all mental health professionals are not aware of nor know how to treat the PAS phenomenon. In fact, when a mental health professional unfamiliar with PAS is called upon to make a recommendation about custody, access, or related issues, he or she potentially can do more harm than good. For example, if the psychologist fails to investigate the pre-separation relationship of the nonresidential parent and the children, he or she may very easily mistake the current acrimony in that relationship to be representative of it, and recommend that the children should have less visitation with that parent, obviously supporting the undiagnosed PAS that is still in progress. If that expert also fails to evaluate critically the abuse claims or the agenda of the claimant, they may be taken at face value and again potentially support the undiagnosed PAS. If that professional is not also sensitive to the subtleties of access and contact blocking as its motivator, he or she may potentially support it, thereby contributing to the PAS process. When these things occur, the mental health professional expert has actually become part of the PAS, albeit unwittingly. Alarming, this happens often. Suffice it to say, if PAS is suspected, the attorney should closely and carefully evaluate the mental health professional's investigation and conclusion. Failure to do so can cause irreparable harm to the case, and, ultimately to the children.

Criteria IV: Intense Fear Reaction by Children

The fourth criteria necessary for the detection of PAS is admittedly more psychological than the first three. It refers to an obvious fear reaction on the part of the children, of displeasing or disagreeing with the potentially alienating parent in regard to the absent or potential target parent. Simply put, an alienating parent operates by the adage, "My way or the highway." If the children disobey this directive, especially in expressing positive approval of the absent parent, the consequences can be very serious. It is not uncommon for an alienating parent to reject the child(ren), often telling him or her that they should go live with the target parent. When this does occur one often sees that this threat is not carried out, yet it operates more as a message of constant warning. The child, in effect, is put into a position of being the alienating parent's "agent" and is continually being put through various loyalty tests. The important issue here is that the alienating parent thus forces the child to choose parents. This, of course, is in direct opposition to a child's emotional well being.

In order to fully appreciate this scenario, one must realize that the PAS process operates in a "fear based" environment. It is the installation of fear by the alienating parent to the minor children that is the fuel by which this pattern is driven; this fear taps into what psychoanalysis tell us is the most basic emotion inherent in human nature--the fear of abandonment. Children under these conditions live in a state of chronic upset and threat of reprisal. When the child does dare to defy the alienating parent, they quickly learn that there is a serious price to pay. Consequently, children who live such lives develop an acute sense of vigilance over displeasing the alienating parent. The sensitized observer can see this in visitation plans that suddenly change for no apparent reason. For example, when the appointed time approaches, the child suddenly changes his or her tune and begins to loudly protest a visit that was not previously complained about. It is in these instances that a court, once suspecting PAS must enforce in strict terms the visitation schedule which otherwise

would not have occurred or would have been ignored.

The alienating parent can most often be found posturing bewilderment regarding the sudden change in their child's feelings about the visit. In fact, the alienating parent often will appear to be the one supporting visitation. This scenario is a very common one in PAS families. It is standard because it encapsulates and exposes, if only for an instant, the fear-based core of the alienation process. Another way to express this concept would be that whenever the child is given any significant choice in the visitation, he or she is put in the position to act out a loyalty to the alienating parent's wishes by refusing to have the visitation at all with the absent parent. Failure to do so opens the door for that child's being abandoned by the parent with whom the child lives the vast majority of the time. Children, under these circumstances, will simply not opt on their own for a free choice. The court must thus act expeditiously to protect them and employ a host of specific and available remedies.⁽⁶⁾

As a consequence of the foregoing, these children learn to manipulate. Children often play one parent against the other in an effort to gain some advantage. In the case of PAS, the same dynamic operates at more desperate level. No longer manipulating to gain advantage, these children learn to manipulate just to survive. They become expert beyond their years at reading the emotional environment, telling partial truths, and then telling out-and-out lies. One must, however, remember that these are survival strategies that they were forced to learn in order to keep peace at home and avoid emotional attack by the residential parent. Given this understanding, it is perhaps easier to see why children, in an effort to cope with this situation, often find it easier if they begin to internalize the alienating parent's perceptions of the absent parent and begin to echo these feelings. This is one of the most compelling and dramatic effects of PAS, that is, hearing a child vilifying the absent parent and joining the alienating parent in such attacks. If one is not sensitive to the "fear-based" core at the heart of this, it is difficult not to take the child's protests at face value. This, of course, is compounded when the expert is also not sensitive to this powerful fear component, and believes that the child is voicing his or her own inner feelings in endorsing the "no visitation" plan.

Conclusion

All the criteria listed above can be found independent of each other in highly contested dissolutions, but remember that the appearance of some of them does not always constitute PAS. When all four are clearly present, however, add the possibility of real abuse has been reasonably ruled out, the parental alienation process is operative. This does not necessarily mean, however, that it is succeeding in that the children are being successfully alienated from the target parent. The best predictor of successful alienation is directly related to the success of the alienating parent at keeping the children from the target parent. When there are substantial periods in which they do not see the other parent, the children are more likely to be poisoned by the process. Another variable that predicts success is the child's age. Younger children generally are more vulnerable than older ones. Also, another variable is the depth and degree of involvement of the pre-separation parent-child relationship. The longer and more involved that relationship, the less vulnerable will be the children to successful alienation. The final predictor is the parental tenacity of the target parent. A targeted parent often gives up and walks away, thus greatly increasing the chances of successful alienation.

The question remains: What if all four criteria are present, but the children are not successfully alienated? Should this failure at alienation be seen as nullifying the attempt at alienation? The answer to that should be a resounding "No!" It should be, but often it is not.

It is very common to read a psychological evaluation or a GAL's report that identified PAS but then notes that since it was not successful, it should not be taken very seriously. Nothing could be further from the truth. Any attempt at alienating the children from the other parent should be seen as a direct and willful violation of one of the prime duties of parenthood, which is to promote and encourage a positive and loving relationship with the other parent, and the concept of shared parental responsibility.

It is our feeling that when attempted PAS has been identified, successful or not, it must be dealt with swiftly by the court. If it is not, it will contaminate and quietly control all other parenting issues and then lead only to unhappiness, frustration, and, lastly, parental estrangement.

1 PAS syndrome applies and relates equally to the nonresidential, as well as the residential parent. D.C. Rand, [The Spectrum of Parental Alienation Syndrome](#), 15 *Am. J. Forensic Psychol.* No. 3 (1997).

2 S.S. Clawar and B.V. Rivlin, *Children Held Hostage: Dealing with Programmed and Brainwashed Children*, A.B.A. (1991).

3 M. Walsh and J.M. Bone, [Parental Alienation Syndrome: An Age-Old Custody Problem](#), 71 *Fla. B.J.* 93 (June 1997).

4 N. Theonnee and P.G. Tjaden, The Extent, Nature and Validity of Sexual Abuse Allegations in Custody Visitation Disputes, 12 *Child Abuse and Neglect* 151-63 (1990).

5 National Center on Child Abuse and Neglect, Washington, D.C.: Department of Health and Human Services, 2998, Contract 105-85-1702.

6 The appointment of a guardian ad litem, the appointment of an expert to conduct a psychological evaluation of the child and the parents, the employment of make-up or substitute access and contact, or an enlargement of same to the nonresidential parent, and as previously suggested by the authors in their last article, a consideration for entry of a multidirectional order. Walsh and Bone, *supra* note [3](#)

J. Michael Bone, Ph.D., is a sole practice psychotherapist and certified family law mediator in Maitland. He concentrates in divorce and post-divorce issues involving minor children, and has a special interest in PAS. He has served as an expert witness on these and related topics and has been appointed by the court to make recommendations involving PAS and families.

Michael R. Walsh is a sole practitioner in Orlando. He is a board certified marital and family law lawyer, certified mediator and arbitrator, and a fellow of the American Academy of Matrimonial Lawyers. For more than 20 years, he has been a frequent lecturer and author for The Florida Bar.

This column is submitted on behalf of the Family Law Section, Jane L. Estreicher, chair, and Sharon O. Taylor, editor.